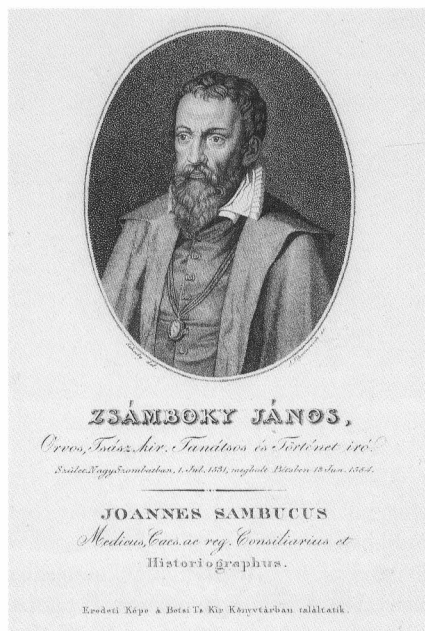

Nemzeti évfordulóink 2006

Zsámboky János

(Nagyszombat, 1531. július 1.–Bécs, 1584. június 13.)

Zsámboky János – Ehrenreich Sándor Ádám (1784–1844) pontozó modorú rézmetszete. BTM Kiscelli Múzeum

Zsámboky János az európai humanista tudós közösség kivételesen művelt, megbecsült tagja, igazi reneszánsz polihisztor volt. Először Bécsben, Lipcsében, Wittenbergben, Ingolstadtban és Strassburgban tanult. 1551–1552-ben Párizsban magiszteri fokozatot, 1555-ben Padovában orvosi licénciátust szerzett, Vesalius tanítványként. Itáliai peregrinációját Oláh Miklós esztergomi érsek támogatta. 1557-től a bécsi császári udvar szolgálattevője, a következő évtől Jacob Fugger tanulmányi felügyelője. Ezt követően Párizsban, Antwerpenben és Itáliában tartózkodott. 1564-ben visszatért a bécsi udvarba, ahol II. Miksa, majd II. Rudolf udvari költője, orvosa, történetírója lett. 1569-től császári tanácsos. Értékes kézirat- és könyvgyűjteményét a bécsi udvari könyvtár vásárolta meg.

Szinte minden humanista műfajban maradandót alkotott. Latinul és görögül írt, de fontosnak tartotta a magyar nyelv védelmezését. Az orvoslás nagy alakjait képekkel és versekkel dicsőítő könyve, a II. Miksának ajánlott *Icones* az egyik első magyar vonatkozású orvostörténeti kiadvány. Többek között kiadta Lukiánosz dialógusait, Plautus komédiáit, magyarázatokat készített az *Iliász*hoz és az *Odüsszeiá*hoz, s latinra fordította Xenophón beszédeit. Nyelv- és irodalomelméleti nézeteit Horatius-kommentárjában, filológiai elveit a tanítványá-

val, Bóna Györggyel folytatott dialógusaiban foglalta össze. Foglalkozott a levélírás művészetével, s kiadta verseit és *Dialektikáját*. Legismertebb műve a mottók, képek és epigrammák együtteséből összeállított emblémagyűjteménye, mely 1564–1599 között – éremmetszetekkel kibővítvé – nyolc kiadást ért meg, lefordították franciára és hollandra, s az emblémák egy részének angol átdolgozása is készült.

Magyar vonatkozású munkásságából említést érdemel, hogy I. Ferdinánd kérésére latin prózára fordította Tinódi Sebestyén verses krónikáját Eger 1552. évi ostromáról, s kiegészítve kiadta Pietro Ransano magyar történeti munkáját. Feldolgozta Kézai Simon *Gesta Hungarorum*ának kéziratosa másolatát, s elkészítette Magyarország térképét. Kiadta Janus Pannonius műveit, Werbőczy István *Hármaskönyvét* és Antonio Bonfini munkáját a magyar történelemlről.

Munkásságával önálló tudomány rangjára emelte a poétikát a magyar irodalomelméletben, s szorgalmazta a vulgáris nyelvek művelését. Emblémagyűjteménye az antik mintákon tájékozódó neolatin epigramma-költészet elmélkedő, moralizáló ágának európai mércével mérve is jelentős darabja. Szövegkiadásainak egy része ma is forrásértékű.

Tüskés Gábor

MTA Irodalomtudományi Intézet

Ajánlott irodalom: Varga László: Sámbocky (Sambucus) János emblémái. I–II. *Könyv és Könyvtár*, 1964, 1965.; Uő: Sámbocky János filológiai munkássága. *Acta Classica Universitatis Scientiarum Debreceniensis*, 1965.; Wespriémi István: *Magyarország és Erdély orvosainak rövid életrajza. Második száz. Második rész.* Ford. Kővári Aladár. Bp., 1968.; Téglásy Imre: *A nyelv- és irodalomelmélet kezdetei Magyarországon (Sylvester Jánostól Zsámboky Jánosig).* Bp., 1988.; Tüskés Gábor: Imitáció és adaptáció a későhumanista emblematikus költészetben: Zsámboky és Withney. In *Janus Pannonius és a humanista irodalmi hagyomány.* Szerk. Jankovits László, Kecskeméti Gábor. Pécs, 1998.